

*Павлик В.
(м. Одеса)*

УДК 316.723:796.332

**ФУТБОЛЬНА СУБКУЛЬТУРА:
ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ ТА МІСЦЕ У СУЧАСНОМУ
СВІТІ**

У статті розглянуто питання ролі футбольної субкультури в суспільстві. Її формування, розвиток та значення цієї субкультури у сьогоденні. Мета статті полягає у встановленні значення футбольної субкультури на світовому просторі, а також – фактори формування субкультури футбольних хуліганів та особливостей її проявів.

Ключові слова: футбол, субкультура, хуліганізм, навколофутбол, атрибутика, символіка, фанати, футбольні хулігани, фанатизм, уболівальники

Невід'ємною частиною сучасного суспільного життя є масові спортивні заходи, які відвідують чисельні уболівальники тих чи інших видів спорту. Одним з найпопулярніших спортивних видо-вищ, безперечно, є футбол. Його популярність поступово зроста-ла, починаючи з 80-х років позаминулого сторіччя, коли гра набу-ла сучасного, регульованого правилами вигляду. Наприкінці 60-х – початку 70-х років минулого сторіччя трибуни футбольних ста-діонів Європи та світу зіткнулися з новим соціальним феноменом – футбольними фанатами. Наступним кроком своєрідної еволюції спільноти уболівальників стала поява так званих футбольних ху-ліганів, які оточили футбольний фанатизм ореолом агресії та на-сильства. Сьогодні можна впевнено стверджувати, що феномен футбольної субкультури розповсюджено в більшості країн та на багатьох континентах.

Наведемо одне з визначень футбольної субкультури. Футболь-на субкультура [4] – сукупність культурних аспектів та зразків оточуючих футбол як вид спорту.

Футбольна субкультура вміщає в себе досить великий спектр понять, таких як: «футбольні хулігани», «футбольний хуліга-нізм», «футбольний фанатизм», «навколофутбольні практики», «футбольна атрибутика» та ін.

Важливою складовою футбольної субкультури є навколофут-больні процеси, що відбуваються за межами поля та на трибунах. Уболівальники та глядачі є учасниками цього процесу. Їх, в свою чергу, ділять на чотири категорії: «ситуативні глядачі» - люди, які розглядають відвідування футбольних матчів як одну з альтерна-тив проведення вільного часу; «любителі футболу» – люди, які отримують задоволення від гри, не ототожнюючи себе з певним футбольним клубом; «футбольні фанати» – люди, які формують специфічну субкультуру; «футбольні хулігани» - особи, які, по-діляючи основні навколофутбольні практики фанатів, віддають пріоритет насильницьким практикам;

Основними у цьому переліку є футбольні хулігани. Тому що саме вони мають основне значення та ототожнюють собою футбольну субкультуру.

Футбольні хулігани [5] – особи, які порушують громадський порядок, пов'язуючи свої дії з футбольними пристрастями і обґрунтовуючи їх ними. Деякі розцінюють цей рух як субкультуру. Як правило, злочини на ґрунті футбольного хуліганства здійснюються до або після футбольних матчів, а також у місцях великих скупчень футбольних уболівальників.

Витоки навколофутбольного насильства беруть свій початок у Британії. Англійський футбол знайомий з інцидентами, пов'язаними з футбольними заворушеннями, починаючи з ХІХ століття. Уже в ті далекі часи шанувальники команд, та й самі гравці, не рідко сходилися «стінка на стінку» після фінального свистка арбітра. Проте футбольне хуліганство у сучасному вигляді почало зароджуватися у Великобританії наприкінці 1950-х років. У середині 1960-х років склалася ситуація, коли трибуни англійських стадіонів приблизно на 70% складалися з тих, хто ототожнював себе з футбольним насильством. Кожен другий матч закінчувався серйозними бійками, деякі райони міст на час матчів перетворювалися на заборонені зони. З одного міста в інше виїжджало від 400 до 7000 осіб. Внаслідок цього тисячі звичайних шанувальників гри стали триматися подалі від стадіонів, а телетрансляції стали для них єдиною альтернативою відвідування матчів. Ситуація не покращилася, коли телебачення, крім самої гри, стало демонструвати масові бійки за участю вболівальників. Це не тільки надихало хуліганів, але й було новим засобом суспільного розголосу і самореклами. Аналогічна ситуація спостерігалася і в пресі – колекціонування газетних нотаток стало справжнім захопленням для багатьох фанатів.

Така ситуація змусила втрутитися владу. Було значно посилено закони, що регулюють правопорядок; на найзапекліших і небезпечних для суспільства хуліганів заводили спеціальні картотеки. Багато хто з хуліганів опинилися за ґратами, іншим було довічно заборонено відвідувати футбольні матчі. Поліція впроваджувала своїх людей у фанатське середовище, виявляючи лідерів і

запобігаючи можливому очному протистоянню. Згодом розвиток технологій уможливив спостереження стадіонів та прилеглих територій камерами відеоспостереження, що значно підвищило ймовірність упізнання та викриття й арешт хуліганів. Наприкінці 1970-х – початку 1980-х років внутрішня проблема Англії набрала загальноєвропейський масштаб. Флагманами англійського виїзного руху стали фанати «Ліверпуля», які поступово стали прищеплювати європейцям свій «стиль підтримки клубу», включаючи побоїща і погроми у всіх містах, де волею жереба випало грати їх клубу. Насильство було присутнє й у протистояннях німецьких хуліганів, серед яких було модно носити шкіряні куртки. Піком руху були кінець 1970-их – 1980-ті роки. У 1990-их роках до Німеччини проник і почав розвиватися стиль уболівання – ультра [1, с. 212].

Важливими аспектами як для фанатів, так і для субкультури загалом є атрибутика. Футбольна атрибутика відіграла чи не найважливішу роль в історії виникнення та розвитку фан руху. Сьогодні виробництво атрибутики досягло промислових масштабів, з'явилися різноманітна символіка. Виходячи з цього, є сенс у побудові певної типології атрибутики.

В основі першої типології лежить клубна приналежність символіки: символіка власне команди, символіка дружніх фанрухів та їх футбольних клубів, символіка ворожих фан рухів [4, с. 59] і команд, символіка фанрухів, з якими фанати даної команди стосунків не підтримують. Таким чином, різні типи символіки асоціюються з різними типами стосунками: від дружніх до ворожих. З цією типологією пов'язані певні правила, які визначають поведінку фаната, наприклад, ставлення до фанатів із символікою та атрибутикою інших команд. Використання атрибутики будь-якої команди накладає на її власника певні зобов'язання та відповідальність. Носіння символіки може викликати як позитивне, так і надзвичайно негативне ставлення до її власника. У розвиненому фан-русі атрибутика досить різноманітна, тому вигадати щось нове дуже складно. Здебільшого фігурують клубні шарфи, футболки, кепки, шапки, значки, прапори, ковпаки велетенських розмірів тощо, але нові нестандартні ходи все-таки можливі.

Говорячи про символіку та символи, то, насамперед варто вказати певний набір та послідовність кольорів, назву футбольного клубу, інколи прізвисько його вболівальників тощо. Клуби, в яких існують давні традиції, намагаються постійно відтворювати сталу клубну символіку. Для фанатів вкрай важлива така стабільність, тому що будь-які зміни символіки клубу змушують фанатів змінювати всю атрибутику, що доволі дорого, трудомістко та може породити конфлікти в фанатському середовищі. Стабільність клубних кольорів – це не лише стабільність у фанатській атрибутиці, але й певні традиції в субкультурі фанруху в цілому, тому що клубні кольори знаходять своє відбиття в фанатському фольклорі. Молоді провінційні клуби зазвичай не мають сформованих клубних традицій, тому вони іноді дозволяють собі змінювати клубні кольори. Це створює додаткові складності фанатам цих команд. Також символами клубу можуть стати імена видатних гравців та тренерів, які зробили вагомий внесок у досягнення команди, особливі місця, пов'язані з історією клубу (стадіон або сектор, де знаходяться фанати) [3].

На сучасному етапі англійський «навколофутбол» набрав риси так званого стилю «casuals» (тобто звичайний). Основним принципом будь-якого англійського фаната є непомітність, відсутність клубних кольорів в одязі, символіки, що виділяється із загальної маси [7, с. 531].

Перетинання ворогуючих угруповань проходять далеко від стадіонів і в більшості випадків заздалегідь обумовлюються в Інтернеті або ж по телефону. Зміни в структурі англійського суспільства привели в рух більшу кількість досить заможних і освічених молодих людей, які надали йому більшу закритість і обачність. Проведені акції плануються тижнями і прораховуються до кожної деталі, ведуться інформаційні війни, проводяться відволікаючі маневри. З огляду на сучасні технічні можливості англійської поліції, яка досі вважає одним з пріоритетних напрямків боротьбу з навколофутбольним насильством, ці заходи в тій чи іншій мірі просто допомагають англійським хуліганам уникнути проблем із правоохоронними органами. Уболівальницький рух після 1990-х років став популярнішим і вишуканішим, велику роль у ньо-

му тепер відіграють ультрас. Проблема футбольного хуліганізму досі актуальна в країнах Південно-Східної Європи: Греція, Італія, Хорватія, Сербія, Туреччина [6, с. 119].

Футбольна субкультура зараз дуже різноманітна. Вона досягла стрімкого розвитку значною мірою через популяризацію футболу. Через осмислення того, що футбол – це не просто гра, це – найпопулярніша гра в світі. На матчі ходять з дітьми, з друзинами, сім'ями, великими компаніями. Брати участь у цій грі, дивитися по телевізору чи на стадіоні або безпосередньо грати, хоче щонайменше кожен третій хлопчина на планеті. Люди, які не мали змогу стати професійними гравцями чи то брати участь у самому процесі гри, знайшли собі інше призначення, але таке, що безпосередньо стосується футболу. І роблять це по-різному: чи то співають пісні на трибунах, чи збираються групами у пабі чи барі для перегляду гри, чи хвилюються за улюблену команду, дивлячись матч по телевізору вдома, або ж їдуть за улюбленим клубом або командою на кожен матч, у кожне місто, у кожную країну. І незважаючи ні на що, вони роблять усе можливе, щоб сказати світу про те, що футбол – це не просто гра, а ціле життя.

Список використаної літератури та джерел

1. Артёмов П. М. Субкультура футбольных хулиганов: фактори формирования та особливості прояву. – Харків, 2009.
2. Фролов А. В. Бей, беги. – К.: Football.ua, 2011.
3. Паперный Е. Футбол: лицензия на убийство [Електронний ресурс] / Медицинская информационно-консультативная система [сайт]. – URL: http://www.ill.ru/cgi-bin/form.news.prn.pl?c_article=656
4. Футбольна субкультура [Електронний ресурс] / Вікіпедія [сайт]. – URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Футбольна_субкультура
5. Футбольна субкультура [Електронний ресурс] / Вікіпедія [сайт]. – URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Футбольні_хулиганы
6. Eichberg H. Crisis and grace: Soccer in Denmark / H. Eich-

- berg // Scandinavian Journal of Medicine and Science in Sports. – 1992. – №2. – С. 119-128.
7. Horak R. Things change: Trends in Austrian football hooliganism from 1977-1990 / R. Horak // Sociological Review. – 1991. - №39 (3). – С. 531-548

Павлик В.

Футбольная субкультура: к вопросу о роле и месте в современном мире

В статье рассмотрены вопросы роли футбольной субкультуры в обществе, её формирование, развитие и значение этой субкультуры в настоящем. Цель статьи заключается в установлении значения футбольной субкультуры в мировом пространстве, а также факторов формирования субкультуры футбольных хулиганов и особенностей ее проявлений.

Ключевые слова: футбол, субкультура, хулиганизм, околофутбол, атрибутика, символика, фанаты, футбольные хулиганы, фанатизм, болельщики.

Pavlik V.

Football subculture: to the question of the role and place in the modern world

The questions of the role of the football subculture in society, its formation, development and value of this subculture in the present. The purpose of the article is to establish the value of the football subculture to world space and as well factors of the football hooligans subculture formationof and features of its manifestations.

Key words: football, subculture, hooliganism, attributes, symbolics, fans, football holigans, fanaticism, fancy.